

פינת הלשון

בו שומרים חומר לזריקות וכדומה עד השימוש; האמפולה סגורה באופן מוחלט על ידי התכת קצותיה בלהבה ממיסה זכוכית. ניתן לפתחה אך ורק באמצעות משורית קטנה; השימוש באמפולה הוא חד-פעמי ומכאן חשיבותה הרפואית.

אגב, בשפה הספרדית נוהגים לכנות ampolla גם את השלפוחיות בעור הידיים או הרגליים, הנוצרות מלחץ או מכה פתאומית. גם כאן הכוונה ל"מיכל עגלגל סגור המכיל נוזל".

ברשימתו של שלמה דורי בחוברת הנוכחית נקובים המחירים בלא"י ובמא"י, כי מדובר בתקופה של טרום-מדינה. כידוע, בשנים ההן כל הארץ מערבה לירדן היתה בשליטת ממשלת המנדט הבריטית. את המנדט על הארץ קיבלה בריטניה מאת חבר הלאומים אחרי נצחון בנות הברית המערביות במלחמת העולם הראשונה (1914–1918) נגד מדינות הציר גרמניה, אוסטריה ותורכיה. אז המטבע השגור בארץ-ישראל היתה **הלירה**, או הפונט כפי שנהגו לומר הוותיקים, ממש כמו באנגליה ובמושבותיה ושטחי חסותה. היתה לירה אנגלית והיתה לירה אוסטרלית ולירה מצרית – אז נוספה גם הלירה הארצישראלית = לא"י.

אם זכרוני אינו מטעני, ערכה של הלירה המצרית והלירה "שלנו" היה מעט גבוה מזה של אמה האנגלית. מאחר שאת הלירה המצרית פרטו לאלף חלקים קטנים הקרויים **מיל** (= mil), הדרך למיל הארצישראלי (מא"י) היתה קצרה. אמנם, סוגדי המטבע האנגלי לא היססו להדביק למטבע של 50 מא"י את הכינוי שילינג (shilling), רק משום שבלירה אנגלית וגם

סיפור המעשה של ראשית ההזרעה המלאכותית מפליג בתיאורים על הכלים שנהגו להשתמש בהם אז. מוזכרים שם ספקולות, קפילרים ואמפולות – אך גם לא"י ומא"י.

ובכן, **הספקולום** (speculum) ברומית, ברבים על הטייתו השגורות בפי רפתנים, הוא מכשיר רפואי המשמש להרחבת פתחים בגוף האדם, או בעלי-החיים, לצורך הסתכלות. מקור המילה בשפה הרומית, מן הפועל specere = לראות. כבר הזכרתי זאת בהקשר יותר נרחב ב"משק הבקר והחלב" מס' 221 עמ' 78.

שנית **הקפילר**, אותו צינור דק המחובר למזרק, אשר שימש להחדרת הזרמה לתוך נרתיק הפרה או אף לפי-הרחם שלה. כאמור, בתחילה השתמשו בקפילרים עשויים זכוכית, אותם החליפו מאוחר יותר לכאלה עשויים חומר פלסטי, כי קרה לא פעם שקפילר הזכוכית נשבר בתוך הפרה. בקיצור, כל התחלה קשה.

מקור המילה **קפילר** במילה הרומית capillus = שערה, כלומר שהצינורית היא בעלת חריץ דקיק ביותר, שערה. מזה גם נובעת הקפילריות, תכונה של עליית נוזלים בקפילרים, בכח עצמי "כאילו". אנו מכירים זאת מתורת הקרקע: אדמה שלא עובדה מתיבשת יותר מהר בגלל עליית המים במבנה הקפילרי שלה, אותו אנו הורסים עם העיבוד במשדדה או בקלטר.

לבסוף **האמפולה**. ברומי העתיקה נהגו להשתמש ב-ampulla, מעין בקבוק עגול בעל שתי ידיות, לעתים קרובות לצרכים פולחניים. המונח עדיין משמש בפולחן הכנסיה הקתולית. היום נוהגים לכתוב ampoule כמו בצרפתית, כאשר הכוונה לאותו בקבוקון עשוי כולו זכוכית,

בבריטניה הגדולה מצביעות על כך, שהפר הינו חיית הבית הגורמת לאסונות הרבים ביותר לבני האדם. כפי שצויין בכתבה, למרות נפיצות ההזרעה המלאכותית בארץ, מחזיקים משקים רבים פר עזר. בנוסף, העגלים המפוטמים בארץ הם עגלים תמימים ולעתים מוחזקים תקופה ממושכת למדי ומגיעים למשקל לא מבוטל. לכן, חשוב לפרט מספר אמצעים בטיחותיים, שיש לנהוג על פיהם בטיפול בפרים.

הפר המסוכן הוא דוקא הפר השקט, שכביכול רגיל לאדם המטפל בו, כי ממנו לא נוהרים, הוא עלול להיבהל מדבר לא צפוי ואז הוא ע

למחוך את המטפל בו. יש להימנע מכניסה לחצרות או למבנה בו מצויים עגלים גדולים או פרים. במבנים ובחצרות צריכים להיות מעברים המאפשרים יציאה ומילוט קל מתוכם, דהיינו מעברים מהם אדם יכול לצאת בקלות. הנכנס לחצר או מבנה בו פר או עגלים גדולים, לעולם אסור שיפנה לעגלים או לפר את גבו וטוב שיהיה מצויד במקל או באמצעי דומה. במקרים אלה אף פעם לא צריך להיות גיבור.

לפר חייבים להתקין טבעת (נום) באף. יש לזכור, שהטבעת רק אמצעי עזר ובטחון. אין לקשור את הפר באמצעות חבל לטבעת, כי במשיכה חזקה האף עלול להיקרע והפר יכול להשתחרר. אם מובילים פר, או אם קושרים פר (לא באף) יש לסדר לו ראשיה חזקה ולקשור אותו באמצעות הראשיה בשני חבלים חזקים, חבל שלישי לאף משמש אמצעי בטיחותי. אם מובילים פר, הסידור דומה, שני אנשים עם שני חבלים הקשורים לראשיה ושלישי באמצעות הנום באף.

לעולם אין להימצא בין הפר ובין גדר או קיר. משקלו של פר בסביבות 1000 ק"ג, עגל מפותם בסביבות 500 ק"ג וגם לחיצה קטנה או דריכה על הרגל עלולה להיות לא "נעימה".

בסיכום, גם ברפת המודרנית של היום חייבים לנהוג בכללי הבטיחות הדרושים, כדי למנוע פגיעה ואסונות.

בנימין לב

המח' לבקר, מש' החקלאות

בארצישדאלית נכנסו עשרים מטבעות שילינג כאלה. ובכדי לסבך את העניין עוד יותר, ותיקי הארץ המשיכו לכוות מטבע או ערך של 10 מא"י בשם "גרוש", זכר רחוק להשפעה גרמנית באזורנו, או לחליפין אמרו "פאסטר", כי גם התורכים השאירו מורשת משלהם.

בהזדמנות זו נעצור לרגע ונתחקה אחר מוצא הלירה, או בשמה האנגלי pound (בשינויי מבטא קלים נמצא את הפאונד בכל השפות ממקור גרמני). ישנם שני סוגים של פאונד, האחד מודד משקל (חומר) כלשהו ומכיל 16 אונקיות (= 453.6 גרם) – בעוד השני (המכונה pound troy) מודד משקל של מתכות או אבני-חן ומכיל 12 אונקיות (ounces troy) השוות ל-373.2 גרם. אם כן, הבסיס למטבע האנגלי היתה כמות כזאת של כסף טהור ב-92.5%, הווה אומר pound sterling. אז איפה כאן הקשר ללירה המפורסמת? יש ויש.

במקור הרומי משתמשים ב-libra הן כמשקל דוגמת הפאונד האנגלי, הן כמאזניים; להזכיר, מזל מאזניים נקרא בלועזית בשם libra. האיטלקים הפכו את המונח ליותר פשוט – לירה = lira – כאשר מדובר במטבע, בעוד בתור משקל נשארה הליברה (libbra), כמו ברומי העתיקה. אגב, עד היום משתמשים האנגלים והאמריקאים בקיצור lb. במקום pound. היות ורומי שלטה בעולם הישן במשך מאות בשנים, רק טבעי הוא שגם עמים אחרים אימצו את מונחיהם והכל בא על מקומו בשלום (?) ה-PAX ROMANA הידוע.

מרדכי מלען

מכתבי קוראים

היהירו מפריס

יש לברך את הח' שלמה דורי על כתבתו בה הוא סוקר מקרים קטלניים בהם נהרגו בוקרים כתוצאה מפגיעת פרים. סטטיסטיקות שנערכו